

MUSTAQILLIK DAVRI O`ZBEK LUG`ATSHUNOSLIGI TARAQQIYOTI

Turobova Matluba Rahmatullayevna

O`zbekiston Milliy universiteti

lingvistika: o`zbek tili ta`lim yo`nalishi 1-bosqich magistranti

matlubaxon1992@gmail.com

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada o`zbek lug`atshunosligi va uning taraqqiyoti hamda bugungi kundagi o`zbek lug`atshunosligining erishgan yutuqlari haqida so`z boradi. Bundan tashqari, o`zbek lug`atshunosligi doirasida olib borilgan ishlar ham ushbu maqoladan joy olgan bo`lib, muallif tomonidan ushbu amaliy ishlar birma-bir izohlanadi. Mustaqillik davri o`zbek lug`atshunosligi o`z bag`rida lug`at taraqqiyotining barcha davrlarini mujassamlashtirgan holda bugungi kunda jamiyatga bevosita xizmat qilmoqda.

Kalit so`zlar: lug`at, maqola, lug`atshunoslik, o`zbek lug`atshunosligi, mustaqillik, online lug`at, an`anaviy lug`atlar

PERIOD OF INDEPENDENCE DEVELOPMENT OF UZBEK DICTIONARY

ANNOTATION

This article discusses Uzbek lexicography and its development, as well as the achievements of modern Uzbek lexicography. In addition, the work carried out in the field of Uzbek lexicography is included in this article, and the author explains these practical works one by one. The period of independence Uzbek lexicography, combining all the stages of lexical development, today directly serves the society.

Key words: dictionary, article, lexicography, Uzbek lexicography, independence, online dictionary, traditional dictionaries

ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОСТИ РАЗВИТИЯ УЗБЕКСКОГО СЛОВАРЯ

АННОТАЦИЯ

В данной статье рассматривается узбекская лексикография и ее развитие, а также достижения современной узбекской лексикографии. Кроме того, в эту статью включена работа, проведенная в области узбекской лексикографии, и автор последовательно объясняет эти практические работы. Узбекская

лексикография периода независимости, объединяющая все этапы лексического развития, сегодня непосредственно служит обществу.

Ключевые слова: словарь, статья, лексикография, узбекская лексикография, самостоятельность, онлайн-словарь, традиционные словари.

KIRISH

Barchamizga ma`lumki, tilshunoslikning leksikografiya bo`limi har doim yangilanib turuvchi hamda har bir sohada o`zining muqim o`rniga ega bo`lim hisoblanadi, sababi, qay sohaga nazar tashlamang, unga oid har bir so`z, albatta, o`quv lug`atchiligida o`z izohiga ega. Muayyan adabiy tilning deyarli barcha so`zlarini qamrab olgan leksik yig`indiga nisbatan lug`at atamasi ishlatiladi hamda ushbu atama ostida turli fan sohalariga oid turfa lug`atlar jamlanmasi o`zining aksini topadi. Aytish joizki, har bir xalqning o`z lug`at tizimi mavjud bo`lgani kabi, o`zbek tilining ham o`zining maxsus lug`atchiligi bor.

O`zbek lug`atchiligi hozirgi o`zining mukammal ko`rinishiga yetgunga qadar bir qator davrlarni bosib o`tgan, xususan, o`zbek tiliga oid dastlabki mukammal lug`at bu Mahmud Koshg`ariyning “Devoni lug`otit-turk”, ya`ni “Turkiy so`zlar lug`ati” dir. Ushbu lug`at o`z tarkibida uyg`ur, qipchoq, qarluq, o`g`uz xalqlariga oid ko`plab so`zliklarni jamlagan bo`lib, bu asar ustida muallif ancha mehnat qilgani kitob orqali ko`rinib turibdi. Ushbu asarida “bag`na” – narvon, “tartin” – oziq-ovqatni g`amlash, “tegrak” – tevarak-atrof va shu kabi qator so`zlarning lug`atini tuzgan Koshg`ariy nafaqat lug`atchilik sohasiga, balki so`zlar etimologiyasi, gastronomiya, tarix va shu kabi fanlar sohasiga ham o`zining munosib hissasini qo`sha oldi. Bundan tashqari, Mahmud Zamaxshariyning arabcha so`zlar bilan turkiy va forsiy so`zlarning tarjimalari berilgan “Muqaddimat ul-adab” asari, Abu Hayyonning “Kitob ul-idrok lilison ul-atrok” kitobi, Alisher Navoiyning lug`atshunoslikka bag`ishlangan “Sab`atu ahbur” kabi asarlari o`zbek lug`atshunosligi taraqqiyotidagi muhim poydevorlardir.

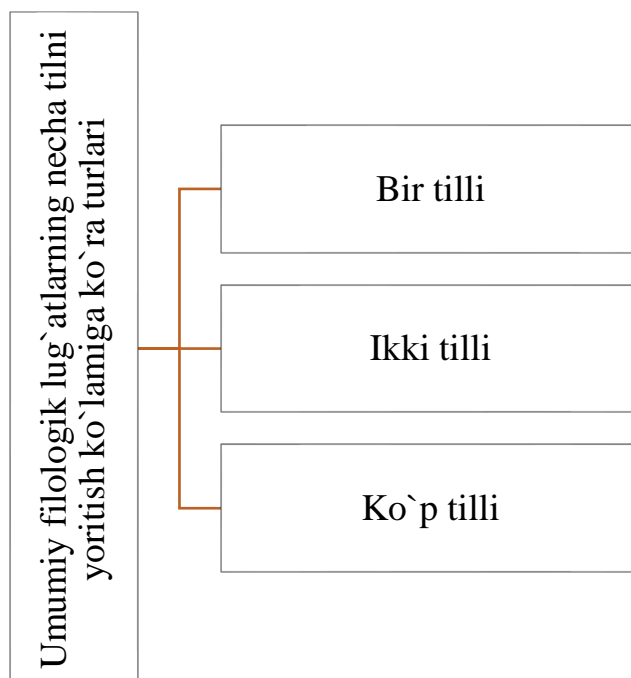
ASOSIY QISM

Bir qancha davrlarni bosib o`tgan o`zbek lug`atchiligi mustaqillik davriga kelib, o`zining yuksak cho`qqisiga erishdi, desak, aslo mubolag`a bo`lmaydi. Lug`at tuzuvchi mutaxassislar – leksikograflar tomonidan qator lug`atlar ishlab chiqildi, bundan tashqari, lug`at tuzish tamoyillari, lug`at tuzish metodikasi, leksikografik ishlarning ham ma`lum tartibga solinishi ham lug`atshunosligimizning ulkan yutuqlaridan hisoblanadi. Xususan, lug`atshunoslik nazariyasiga ko`ra, lug`atlarning ikki yirik guruhlariga bo`linishi – ensiklopedik(qomusiy) va filologik – barchamizga birdek ma`lum. Ushbu ikki lug`at bir-biridan ma`lum jihatlariga ko`ra farqlanadi, qomusiy

lug`atda so`zga ta`rif berilsa, filologik lug`atda so`zning ma`nosiga urg`u beriladi. Mustaqillik yillarida yaratilgan qomusiy lug`atlarga “O`zbekiston qomusi”, “Adabiyot qomusi”, “Pedagogik qomus”, “Texnik qomus” va shu kabilarni misol qilib keltirish mumkin.

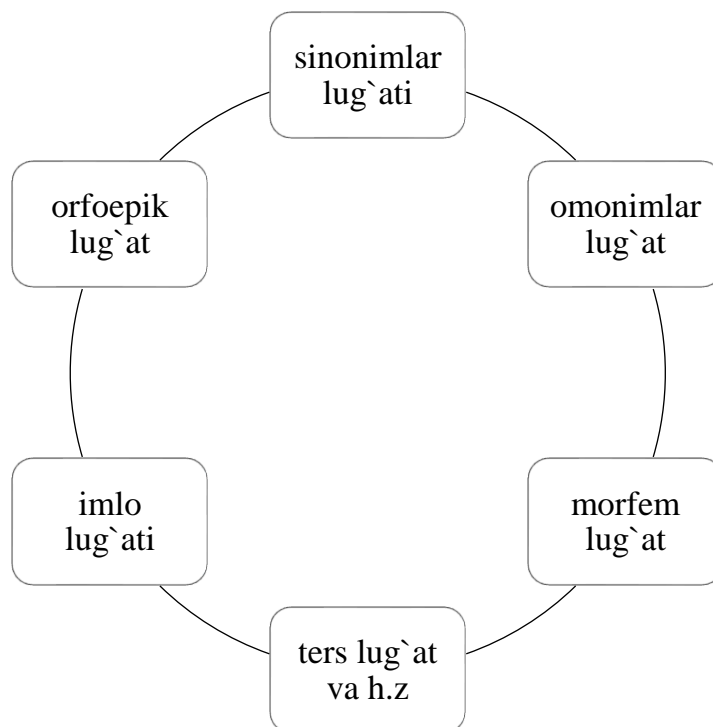
Endi filologik lug`atlar tasnifiga to`xtalsak. Filologik lug`atlar bugungi kun tilshunos va adabiyotshunoslari uchun suv va havodek zarur o`quv kulliyasidir, sababi, har bir filolog o`qish jarayonida lug`atdan foydalanishga muhtoj. Mustaqillik davrida yaratilgan filologik lug`atlar doirasiga to`xtaladigan bo`lsak, ular o`zining ma`lum mavzuni qamrab olishi hamda yildan yilga yangilanib borishi bilan ham ahamiyatlidir. Filologik lug`atlar alifbo asosida tartiblanadi hamda izoh talab qilayotgan so`z sarlavha kabi keltiriladi. Filologik lug`atlar mavzuiy ko`lamiga ko`ra, asosan, ikki turga bo`linadi, ya`ni umumiy va maxsus filologik lug`atlar. Umumiy filologik lug`atlar so`zlovchilar tomonidan qo`llaniladigan hamma so`zlarning izohini keltirishi bilan maxsus filologik lug`atlardan tubdan farq qiladi. Umumiy filologik lug`atlar necha tilni yoritish ko`lamiga ko`ra quyidagi guruhlariga ajratiladi:

Umumiy filologik lug`atlarning necha tilni yoritish ko`lamiga ko`ra turlari (1-chizma).

Yuqoridagilardan bir tilli lug`atlar qo`yilgan maqsadiga ko`ra ham bir qator turlari mavjud bo`lib, ularni quyidagi jadvalda aks ettiramiz:

Bir tilli lug`atlarning qo`yilgan maqsadiga ko`ra turlari(2-chizma):

Mustaqillik yillarida yaratilgan ushbu lug`atlar istiqlool yillariga qadar yaratilgan lug`atlardan bir qadar ozuqa olgan bo`lib, davr talabiga ko`ra yangi so`zlar bilan ham boyitilgan. Buni 2019-yil Alisher Navoiy nomidagi o`zbek til va adabiyot universiteti o`qituvchisi Shohrux Abdiraimov tomonidan yaratilgan “O`zbek tilining universal lug`ati” elektron dasturi orqali ko`rib chiqamiz. Ushbu dastur o`zbek tiliga davlat tili maqomi berilganligining 30 yilliga bag`ishlangan bo`lib, o`zbek tilining ko`plab lug`atlarini o`zida mujassam qilgan elektron lug`at hisoblanadi. Unda imlo lug`ati, izohli lug`at, sinonimlar lug`ati, omonimlar lug`ati, paronimlar lug`ati, morfem lug`at, so`z yasalishi lug`ati, iboralar lug`ati, etimologik lug`at, ismlar ma`nosi lug`atini bosqichma-bosqich joylashtirish rejalashtirilgan. Ushbu dastur ikki qismdan iborat bo`lib, imlo va izohli lug`at kabi bo`limlarga ajratiladi. “O`zbek tilining universal lug`ati” elektron dasturidagi bir so`z tahliliga yuzlansak:

Lug`atshunos – (lug`at+f) – o`rganuvchi. Lug`atlarning, lug`at tuzish ishining nazariy va amaliy jihatlarini, ularni takomillashtirish yo`llarini o`rganuvchi shaxs.

Ushbu lug`atdan olingan birlikka e`tibor qiladigan bo`lsak, bu lug`at maqolasi va so`zlikdan iborat, ya`ni lug`atshunos so`zi va uning izohi. Aytish joizki, ushbu electron dastur qidirishga qulayligi, foydalanish uchun mutlaqo bepulligi hamda offline tarzda yaratilganligi bilan foydalanuvchilarga qulaylik yaratadi.

Aynan shu o`rinda mustaqillik yillarida yaratilgan “O`zbek tilining imlo lug`ati” ga ham e`tiborimizni qaratsak. Ushbu lug`at turi orfografik jihatdan to`g`ri

yoʻzishimizga, savodimizning yanada yuksalishiga yordam beruvchi lugʻat turi hisoblanadi. Bu lugʻatda soʻzlar alifbo tartibida berilgan boʻlib, bundan tashqari, qabul qilingan “Oʻzbek tilining imlo qoidalari” ham qoʻshimcha sifatida ilova qilingan. Ushbu lugʻatning kitob holdagi hamda elektron koʻrinishlari mavjud boʻlib, fikrimizcha, elektron, yaʼni dastur koʻrinishida yaratilgani birmuncha xatolarga bor, ayrim soʻzlar imlosida xatoliklar yuzaga kelgan, shu sababli ham bunday lugʻatlardan foydalaganda kitob shaklidagisiga murojaat qilgan maʼqulroq sanaladi.

Bundan tashqari, maktab oʻquvchilari uchun Otabek Shukurov va Bashorat Bahriddinovlar tomonidan yaratilgan “Oʻzbek tilining maʼnodosh soʻzlar oʻquv lugʻati” ham istiqloq davri lugʻatchiligimiz yutuqlaridan hisoblanadi. Mualliflar tomonidan ushbu lugʻatni yaratishdagi asosiy manbalar 1974-yilda nashr qilingan “Oʻzbek tili sinonimlarining izohli lugʻati”(A. Hojiyev) va “Oʻzbek tilining izohli lugʻati” (ikki tomlik.-M.:Русский язык,1981) ekanligi bevosita qayd etiladi. Asosiy manba sifatida esa “Oʻzbek tili sinonimlarining izohli lugʻati” ekanligi alohida taʼkidlangan. Biroq, shuni aytish joizki, yuqoridagi lugʻatdan bir qator farqlarga ega ushbu lugʻat barchamiz uchun birdek zarur va foydali hamdir, xususan, farqlar quyidagilarda bevosita aks etadi:

1. “Oʻzbek tili sinonimlarining izohli lugʻati” izohsiz tarzda kengaytirilganini kuzatishimiz mumkin va sinonimlar qatoridagi bosh soʻz, yaʼni dominant belgilab koʻrsatildi hamda qora rangda berildi, jumladan: Ablahona, **ablahlarcha**

Adam[a], **yoʻqlik**

Aftidan, **chamasi**

Ahamiyatsiz, eʼtiborsiz

Aka, ogʻa

Akildoq, **vaysaqi va h.z⁴**.

2. Bundan tashqari, kitob foydalanuvchilariga qulaylik yaratish maqsadida kitobdagi soʻzliklarning oʻz yoki oʻzlashma qatlam ekanligi bevosita aks ettirildi, xususan:

Afv[a], kechirim, **uzr[a]**

Aktiv[r], **faol[a]**

Alaf[a], **oʻt va hokazo.**

Mustaqillik yillarida Sharif Bobojonov hamda Ikrom Islomovlar tomonidan yaratilgan “Oʻzbek tilining soʻzlar darajalanishi oʻquv lugʻati” ham davrimiz

⁴ “Oʻzbek tilining maʼnodosh soʻzlar oʻquv lugʻati”, Otabek Shukurov va Bashorat Bahriddinova, bir nechta sahifalar, 2009.

yutuqlaridan biri sanaladi. Soʻzlardagi maʼno nozikliklarini aniqlash uchun aynan biz ushbu lugʻatga murojaat qilsak, maqsadga muvofiq boʻlardi, sababi, ushbu lugʻatda soʻzlar darajalanishi birma-bir yoritilgan boʻlib, kitobxonni ham bu jihatdan qoniqtira olishi tayin:

Maʼnosiga koʻra

Achchiq - taxir - nordon - chuchuk - shirin

(maza-taʼmning meʼyoridan ortiq-kamligiga koʻra)

Avvalgi - hozirgi - keyingi

(zamon belgisiga koʻra)

Adoq - bel - bosh

(joylashish oʻrnining yuqoriligiga koʻra)

Ayb - gunoh - jinoyat

(ijtimoiy zararining kuchliligiga koʻra)⁵

Boʻyogʻiga koʻra

Aqlli - dono - donishmand - mutafakkir

(ifoda boʻyogʻining oshib borishiga koʻra)

Avval - ilgari - oldin - burun - qadim

(tarixiylik belgisining ortishiga koʻra)

Asta - sekin - ohista

(qoʻllanilish doirasining nofaolligiga koʻra)

Azob - aziyat - jabr - jafo - ozor

(boʻyoqdorligining oshib borishiga koʻra)

Ayyor - mugʻombir - hiylagar - quv - ustamon - makkor - dogʻush - moʻltoni - hilviri

(boʻyoqdorlik belgisining kuchliligiga koʻra)

Aniq - ochiq - yaqqol - ravshan - yorqin - oydin - ayon

(kitobiylik belgisining kam-koʻpligiga koʻra)

Anqov - merov - ovsar - kalvak - goʻl - pandavaqi

(salbiylik boʻyogʻining oshib borishiga koʻra)

Afzal - ortiq - ustun - yuqori - aʼlo

(ifoda belgisining kuchliligiga koʻra)

Axmoq - tentak - goʻsxur - devona

(boʻyoqdorlik belgisining ortiqchiligiga koʻra)⁶

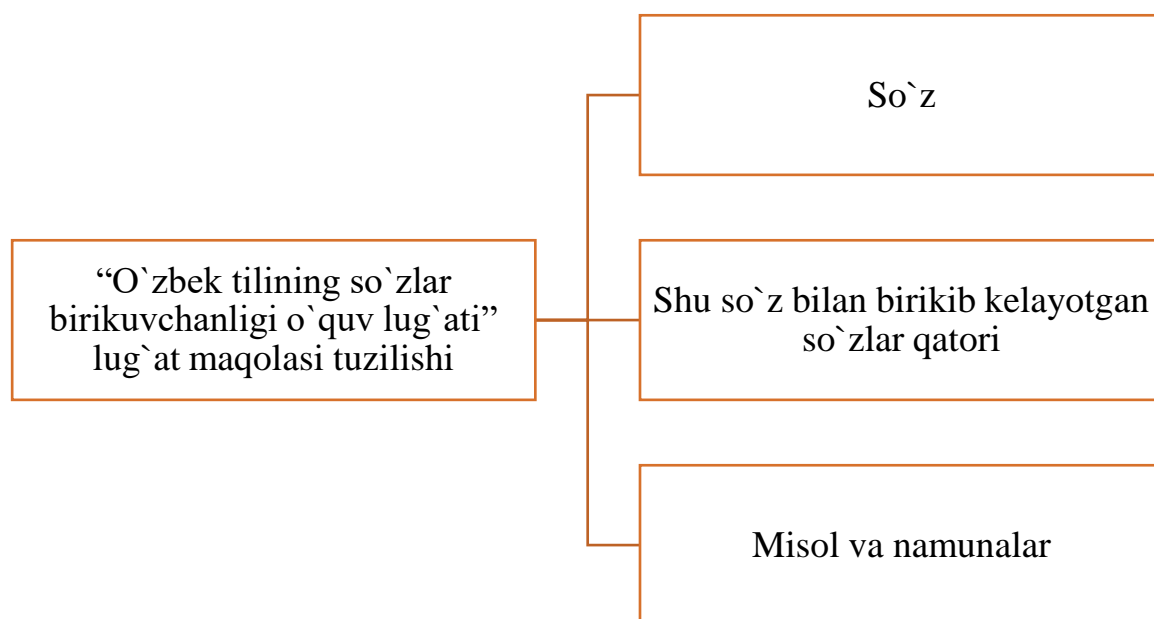
⁵ “Oʻzbek tilining soʻzlar darajalanishi oʻquv lugʻati”, Sharif Bobojonov hamda Ikrom Islomov,9,2007.

⁶ “Oʻzbek tilining soʻzlar darajalanishi oʻquv lugʻati”, Sharif Bobojonov hamda Ikrom Islomov,9,2007.

Yuqorida kitob asosida keltirilgan misollarimizga e`tibor beradigan bo`lsak, ushbu lug`at har bir so`zlar guruhining darajalanish bosqichlarini bir qator guruhlariga ajratgan holda tasniflaydi, xususan , ma`nosiga ko`ra, bo`yog`iga ko`r va hokazo hamda ularning ichki ma`no nozikliklarini birma-bir yoritib o`tadi, ya`ni so`zlar guruhining qaysi jihatdan ma`no qirralarini yorityapti, ya`ni maza-ta`mning me`yoridan ortiq-kamligiga ko`rami, zamon belgisiga ko`rami yoki joylashish o`rni va yoinki ijtimoiy zararining kuchliligiga ko`rami. Bundan tashqari, bo`yoqdorlik xususiyatlarini o`zida jamlagan so`zlar guruhi ham ma`lum belgilarning oshib borishiga ko`ra tavsiflanadi, ya`ni ifoda bo`yog`ining oshib borishi, tarixiy belgisining kuchayishi, qo`llanilish doirasining nafaoligi, salbiylik bo`yog`ining oshib borishi, ko`p va kam ishlatilishi, belgilining keng ishlatilishi va shu kabi qator xususiyatlarni o`zida jamlagan ushbu lug`at barcha foydalanuvchilar ommasi uchun mo`ljallangandir.

2006-yilda Nilufar Yo`ldosheva hamda Nargiza Musulmonovalar hamkorligida yaratilgan “O`zbek tilining so`zlar birikuvchanligi o`quv lug`ati” ham mustaqillik davri o`zbek lug`atshunosligi doirasida olib borilgan amaliy ish bo`lib bo`lib, ushbu qo`llanma filologiya fanlari doktori, professor Baxtiyor Mengliyev taqrizi ostida yaratilgan. Lug`at alifbo tartibida tuzilgan bo`lib, o`quvchilar nutqida ko`p uchrovchi mustaqil so`zlar hamda hozirgi o`zbek adabiy tilidagi ma`nodosh, shakldosh, paronim so`zlar va ular bilan birika olish qobiliyatini o`zida namoyon qilgan birikmalarni o`z ichiga olgan. “O`zbek tilining so`zlar birikuvchanligi o`quv lug`ati” lug`at maqolasi uch qismdan iborat bo`lib, ular quyidagilardir:

“O`zbek tilining so`zlar birikuvchanligi o`quv lug`ati” lug`at maqolasi tuzilishi (3-chizma):

ATLAS I – 1 *Iqtisodiy atlas (xarita). Dunyo atlas. Yulduzlar atlas. Anatomik atlas. Atlasni keltirmoq. Atlas sotib olmoq.*

ATLAS II – 1 *Qora atlas. Sariq atlas. Xon atlas. Sakkiz tepki atlas. Atlas ko,,ylak. Atlas sotib olmoq. Atlasdan tiktirmoq. Sotilgan atlaslar.*

AYAMOQ - 1 *Ayamasdan urmoq. Ayamasdan tanqid qilmoq.*

2 *Ayab gapirmoq.*

3 *Oyog,,ini ayab bosmoq.*

4 *Mehrini ayamoq.*

5 *Ayab ishlatmoq.*

AYB – 1 *O`z aybiga iqrar bo`lmoq. Aybini bo`yniga qo`ymoq. Aybini yashirmoq. Katta aybga yo`l qo`ymoq.*

2 *So`raganning aybi yo`q. Orzuga ayb yo`q. Ayb qilmoq. Aybga buyurmoq. Ayb so`zlar bilan so`kinmoq.*

3. *Tuzatib bo`lmas ayb. Aybsiz do`st qidirmoq*

AYBDOR – 1 *Aybdor bo`lmoq.*

2 *Aybdorni olib chiqib ketmoq.*

3 *Aybdor qiz. Bir ko`zidan aybdor bo`lmoq.*

AYBLAMOQ – 1 *Ayb qilmoq.*

2 *O`g`rlikda ayblamoq⁷.*

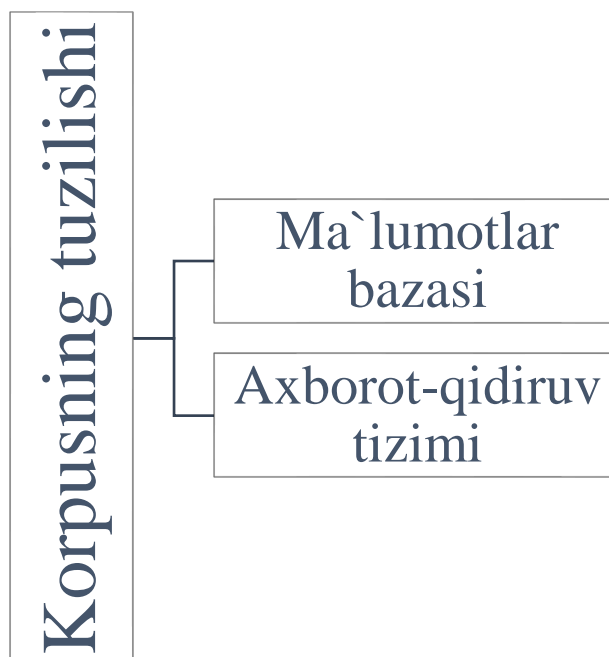
Istiqlol yillarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida lug`atshunoslik sohasida ham sezilarli o`zgarishlar yuzaga keldi, xususan, ushbu davrda asosiy e`tibor nutq samaradorligiga qaratildi, desak, aslo mubolag`a bo`lmaydi hamda buning oqibati o`laroq, tilshunoslikda yangi sohalar – til va jamiyat uyg`unligiga asoslanuvchi sotsiolingvistika, tilshunoslikka psixologik nuqtayi nazardan yondashadigan psixolingvistika, turfa xalqlar lingvomadaniy konseptiga asoslanuvchi lingvokulturologiya va shu kabi so`z mohiyatiga aloqador hodisalar bilan shug`ullanuvchi tilshunoslik fanlari yuzaga keldi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining tilshunoslik lug`atlariga yana bir ta`siri shundan iboratki, online va offline o`quv lug`atlari talabgor ehtiyojiga qarab har doim mavjudligidadir hamda ular masofa va vaqt tanlamaydi – hamisha foydalanuvchisi bilan birga. Ana shularni hisobga olgan holda, bugungi kunda til korpuslari yaratilmoqda. Til korpusi bevosita kompyuter lingvistikasi bilan aloqador bo`lib, unga bo`lgan talab kundan kunga oshib bormoqda. Til korpusi o`zi nima? Til korpusi har bir xalqning o`z tiliga aloqador umumlashma hisoblanib, bir yoki bir necha

⁷“O`zbek tilining so`zlar birikuvchanligi o`quv lug`ati”, Nilufar Yo`ldosheva hamda Nargiza Musulmonova, 6-b, 2006

tildagi katta o`lchovli matnlarning jamlanmasiga asoslanuvchi elektron qidiruv tizimiga nisbatan ishlatiladi. U o`sha tildagi davriy, uslubiy, hududiy va ujtimoiy variantlar haqida batafsil ma`lumot bera oladi. Til umumlashmasidan iborat korpus ikki bo`limdan tashkil topadi, ya`ni:

Korpusning tuzilishi(3-chizma):

Aynan shu o`rinda til korpusi bizga nima uchun kerak degan savolga javob beramiz. Mustaqillik davri o`zbek lug`atchiligi tarkibida yaratilayotgan lug`atlar tizimidagi korpus jamlangan matnlarning maqsadli qidiruv tizimiga asoslanishida foydalanish uchun zarur bo`ladi. Endi buning tahliliga to`xtalsak, yuqorida korpusning tildagi so`zlar, matnlar jamlanmasidan iborat ekanligini ta`kidlagan edik, ushbularni ma`lum maqsadga ko`ra qidirishga yordam berish uchun biz korpusdan foydalanishimiz lozim ekan. Dasturchilar va tilshunoslar hamkorligida yaratilayotgan korpuslar har birimizning ishimizning yengillashishiga anchayin yordam beradi, desak, aslo mubolag`a bo`lmaydi. Termiz davlat universiteti professor-o`qituvchilari Dc.S. Shoxista Mahmarayimova va Ph.D. Asqar Eshmo`minov hamda dasturchilar hamkorligida yaratilgan “Ozbek tili sinonimlar korpusi” fikrimizning yaqqol isbotidir. Sababi, ushbu online korpus o`z ichiga qator lug`atlarni umumlashtirgan bo`lib, xususan, so`zlarning etimologiyasi, omonimlari, sinonimlari, antonimlari, paronimlari va ularning morfem tuzilishi va hokazolar ushbu korpusdan joy olgan hamda misollar yordamida isbotlab berilgan.

“O`zbek tilining sinonimlar korpusi”dan namuna(4-chizma).

SUVLI	
Aytilishi	S-u-v-l-i
Yasalishi	Suv+yasovchi
Sinonimi	Sersuv
Paronimi	-
...	...

Ushbu korpus barcha lingvistlar uchun qulay qidirish tizimidan foydalanishlari uchun xizmat qiladi va qidirish ishlarini anchayin yengillashtiradi. Ushbu lug`atdan foydalanish, ayniqsa, maktablar uchun foydali bo`lib, o`qituvchi dars jarayonida biror so`zning izohini o`quvchilarga tanishtirmoqchi bo`lsa, ushbu jarayonda unga korpus yordamga keladi. Korpusdagi misollar o`quvchilar dunyoqarashini yanada boyitishga yordam berishi shak-shubhasizdir.

XULOSA

Xulosa sifatida shuni ta`kidlash mumkinki, mustaqillik davri o`zbek lug`atshunosligi bugungi kundagi sayqaliga yetgunga qadar birmuncha taraqqiyot bosqichlarini bosib o`tgan bo`lib, bunda ilm-fan jonkuyarlari bo`lmish – leksikograflarimizning xizmatlari kattadir. Aytish joizki, ushbu lug`atlar kelgusida yanada yangi so`zlar bilan boyitilib, yurtimiz taraqqiyotiga bevosita o`zining munosib hissasini qo`shadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO`YXATI

Asosiy adabiyotlar:

1. Умаров Э. Эски ўзбек луғатлари. - Т., 1994.
2. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. Икки томли: 1-т (Москва: “Рус тили”, 1981. - 631 б.), 2-т (Москва: “Рус тили”, 1981. -715 б.).
3. Ўзбек тилининг изоҳли луғати. 5 томлик. I т. (Т.: “Ўзбекистон миллий энциклопедияси” Давлат илмий нашриёти, 2006-й. -680-б.), II т. (2006-й. -672 б.), III т. (2006-й. -688 б.), IV т. (2008-й. -608 б.), V т. (2008-й. -592 б.).

Qo`shimcha adabiyotlar:

4. Алишер Навоий асарлари тилининг изоҳли луғати. I-IV. - Тошкент: Фан, 1983-1985.
5. Бектемиров Ҳ., Бегматов Э. Мустақиллик даври атамалари. - Тошкент, 2002.

6. Дадабоев Ҳ. Тарихий ҳарбий терминлар луғати. - Тошкент, 2007.
7. Маҳмуд Кошғарий. Девону луғотит турк. I-III. Тошкент, 1960-1963.
8. Чориев З. Тарих атамаларининг изоҳли луғати. Тошкент: Шарқ, 1999.
9. Ҳожиёв А. Тилшунослик терминларининг изоҳли луғати. Тошкент: Фан, 2002.

Интернет сайтлари

10. www.literature.uz
11. www.genhis.philol.ru
12. www.library.ziyonet.uz
13. www.lingvo-online.ru
14. www.globalterminology.com